

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 18 • 1968 • SIDE 367–368

Talende tintallerkener

Af J. C. Bille Brahe

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heralдинen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Talende tintallerkener

Af J. C. Bille Brahe

PÅ Arne Bruun Rasmussens kunstauktion nr. 216, maj 1968 i København, solgtes under nr. 574 og 576 et sæt på fem tintallerkener (diam. 26 cm) + et rundt fad, alt med kandestøbermærket »I. H.« 1668, formentlig København. På de brede, glatte borter er indgraveret tætstillede alliancevåben

for *Rosenkrantz og Skeel*, ud for hjelmtegnene initialerne »H. N. R. K.« og »F. B. S.« og derunder, ud for skjoldenes midte, delt af disse, 16—77. Initialerne henviser til *Hr. Niels Rosen Krantz* og dennes hustru, *Fru Birthe Skeel*.

Niels *Rosenkrantz* til Stovgård og Alsted var født 31' maj 1627 som søn af Palle Børgesen R. og dennes 2' hustru, Ingeborg Nielsdatter *Krabbe* (Østergård); han faldt, som generalmajor, for Helsingborg 3' juli 1676¹⁾. Den 30' januar 1662 var han i Viborg blevet gift med Birthe *Skeel* til Holbækgård og Selsø, født 26' marts 1644 på Vallø som datter af rigens råd Christen Albretsen *Skeel* til Fussingø m. m. og dennes 1' hustru, Birgitte Corfitzdatter *Rud*; Fru Birthe døde 5' juli 1720 efter i 1699 sammen med

Retskrivningen er Heraldisk Tidsskrifts, ikke forfatterens.

Fru Margrethe Knudsdatter *Ulfeldt*, generaladmiral Niels *Juel's* efterlevskehke, at have stiftet Roskilde adelige Jomfrukloster²⁾. Det må således være Fru Birthe, der har ladet indgraveringen foretage, muligvis i anledning af Hr. Niels' 50-årsdag, medmindre bestillingen har været indgivet allerede inden hans død.

På Gavnø findes et lidt yngre sæt på ni tintallerkener (diam. 24 cm) + tre fade (1 stk. diam. 36,2 + 2 stk. diam. 41,5 cm) med kandestøbermærke »P. B.«, København 1685, med en nok så interessant udsmykning.

Også her drejer det sig om alliancevåben, nemlig for slægterne *Pax* og *Bille*, over hjelmtegnene initialerne

»S. H. P.« og »F. L. B.«, samt ved skjoldenes fod: 17—05. Havde det første initial været »H. H. P.«, ville der have været smuk overensstemmelse med det førnævnte sæts første initialbogstaver, »H« for »Hr.« og »F« for »Fru«, men det kunne forekomme muligt — da dobbelte fornavne endnu var ualmindelige — at der her var tale om fornavne + patronymika + slægtsnavne. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Udsmykningen henviser til *Holger Pax* og dennes hustru, *Lisbeth Bille*,

og de kvindelige initialer passer godt til *Fru Lisbeth Bille*, medens vi har et mystisk »S« i stedet for et venteligt »H« for »Hr.« foran *Holger Pax*.

Løsningen må søges i personalia.

Holger Pax til *Bonderup*, *Torup*, *Eriksholm*, *Hørbygård* og *Sæbygård* var født 18' april 1648 som søn af *Christopher Mogensens Pax* til *Torup* m. m. og *Hilleborg Holgersdatter Bille*; han døde 3' januar 1698 (sic!) som slægtens sidste mand³⁾. Den 8' november 1676 var han blevet gift med *Lisbeth Bille* til *Bonderup*, født 8' august 1655 på *Skjerrildgård* som datter af *Knud Henriksen B.* (fætter til ovennævnte *Hilleborg B.*) og *Mette Henriksdatter Gyldenstjerne*; *Fru Lisbeth* døde 12' juli 1723 på *Sæbygård* og ægtefællerne blev begravede i *Holbæk Kirke*⁴⁾.

Her er således atter tale om et tallerkensæt, udsmykket af en enke, endda måske også i anledning af en 50-årsdag — hendes egen — men netop i den kendsgerning, at det er en enke, der har foranlediget udsmykningen foretaget, ligger løsningen på det fæmøse »S«, idet dette må tolkes som *Salig*. »S. H. P.« må således stå for *Salig Holger Pax*. *Fru Lisbeth* har således villet understrege sin enkestand — måske også sin tro på *Hr. Holgers* liv efter døden.

I modsætning til de tre velkendte slægter, *Rosenkrantz*, *Skeel* og *Bille*, der ikke kræver nærmere præsentation, er slægten *Pax* ret ukendt. Den stammer fra den schlesiske uradelsslægt *Paschisch von Festenberg*, af hvilken *Christopher Martinsen* før 1551 kom til Danmark og 6' juli 1575 blev naturaliseret som dansk adel under navnet *Pax*. Han var gift med *Sophie Peders-*

datter *Galt* til *Kindholm* og *Torup* og ejede selv *Bonderup*. Slægten uddøde tre generationer senere med ovennævnte *Holger*; den tæller kun fem voksne mænd og syv voksne kvinder, hvorfor det er sjældent at møde dens våben, en ad dextram opspringende, af sølv og rødt skaktavlet gedebuk eller gemse i blåt eller sølvfelt og en på den kronede hjelm lignende halv buk⁵⁾.

På tallerkensættet er *Pax*-våbenet udført uden skaktavl på dyret, hvilket vel har været teknisk umuligt i den lille størrelse, hvori det, især på tallerkenerne, har været svært at få plads på den riflede bort. Det må bemærkes, at courtoisie-regelen forekommer ukendt. *Pax*-bukken vender såvel i skjold som i hjelmtegn som vanligt ad dextram og dermed uhøfligt ryggen til *Bille*-våbenet, hvis skjoldholder, vildmanden, også står på sin vanlige plads ad dextram, hvorfor han er placeret imellem skjoldene; dog er han på fadene uden køllen og lægger sin højre hånd støttende på *Pax*-våbenets hjelmkæde, medens han på tallerkenerne står med køllen i højre hånd — ind imod *Pax*-våbenet, uden at man derfor kan tillade sig at se en symbolik med ham som kerub, der adskiller ægtefællernes våben, således som døden har adskilt dem.

Alene i kraft af deres alder er disse tallerkensæt sjældne, men særlig det sidstnævntes ualmindelige inskription gør det til en raritet.

Kilder: (1) Danmarks Adels Aarbog, 1910, s. 433, (2) samme 1943, s. 109, (3) samme 1908, s. 349, (4) samme 1890, s. 75, (5) samme 1908, s. 347, f.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.